

Vedrana Živković Zebec

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska
vzivkovic@foozos.hr

Naša djeca Jagode Truhelke – poučavanje sudbinama ženskih likova

Izvorni znanstveni rad / original research paper

Primljeno / received 28. 10. 2014. Prihvaćeno / accepted 10. 7. 2015.

Roman *Naša djeca* (1896) drugi je objavljeni roman Jagode Truhelke. U kritici je prošao uglavnom nezapaženo te se spominje samo kao bibliografski podatak. Roman se analizira u kontekstu autoričina književnoga stvaralaštva i pedagoškoga djelovanja krajem 19. stoljeća s ciljem analize funkcije ženskih likova. Roman pripada prvoj fazi Truhelkina stvaralaštva. U njemu je uočljiv utjecaj dječje književnosti 19. stoljeća s obzirom na poučnost i namjenu djela mladim djevojkama, ali već se i tada otvaraju aktualna pitanja ženskoga obrazovanja i samostalnosti, kao i socijalnih razlika.

Ključne riječi: *Naša djeca*, Jagoda Truhelka, hrvatska književnost za djecu i mladež 19. stoljeća, moralistička pripovijest, žensko pitanje

Uvod

Roman¹ *Naša djeca* objavljen je 1896. godine i, nakon *Tugomile* iz 1894., drugi je objavljeni Truhelkin roman. Kod kritičara su *Naša djeca* uglavnom prošla nezapaženo; spominju se samo kao bibliografski podatak, bez interpretacija i kontekstualizacije djela u ukupno stvaralaštvo Jagode Truhelke i u vrijeme objavljivanja romana s obzirom na razvoj hrvatske književnosti za djecu i mladež. Donedavno i samo je djelo bilo nedostupno suvremenim istraživačima dječje

¹ U radu se djelo *Naša djeca* promatra kao roman. Majhut (2005) navodi da su nakladnici i autori 19. stoljeća i s početka 20. stoljeća dječje romane nazivali pripovijestima, pripovijetkama ili novelama. U podnaslovu *Naše djece* stoji „pripovijest za mlade djevojke“.

književnosti.² Crnković i Težak (2002: 250) navode da je Truhelka počela pisati u posljednjemu desetljeću pripremnoga razdoblja hrvatske dječje književnosti, kada dolazi do preispitivanja naravi i svrhe dječje književnosti; pojavljuju se nove teme, a to je i vrijeme kada kritičari djela namijenjena djeci podvrgavaju umjetničkim kriterijima. U radu će se odrediti koje elemente književnosti za djecu i mladež 19. stoljeća Truhelka rabi u romanu, a što donosi kao novinu u skladu s promjenama na društvenome i gospodarskome planu na kraju 19. stoljeća, osobito s obzirom na položaj žene u društvu.

Kraj 19. stoljeća i književnost za djecu i mladež

U hrvatskoj dječjoj i nedječjoj književnosti uočavaju se promjene krajem 19. stoljeća. U posljednjemu desetljeću toga stoljeća, 1892. godine, započinje razdoblje moderne, koje donosi stilski pluralizam i promjene na svim razinama romaneskne proizvodnje. Na tematskoj razini dolazi do „internalizacije i mikrokozmacije problematike“ (Nemec 1998: 11), odnosno političke, nacionalne i socijalne teme zamjenjuju se svijetom pojedinca, intimom i psihom. Romani se oslobađaju didaktičke i utilitarističke funkcije, a jača estetska funkcija teksta uz unosenje inovacija i eksperimentiranja. Ipak, uz navedene modernističke tendencije, krajem 19. i početkom 20. stoljeća u hrvatskome romanu supostoji i realistički literarni kompleks (11–13).

Hrvatska književnost za djecu i mladež u 19. stoljeću u razvojnoj je fazi koju karakterizira uglavnom pretjerana pedagogizacija. Crnković (1978) ocjenjuje da je ta književnost bila moralistička, naivna, nestvarna i neuvjerljiva. Najraširenija prozna vrsta jest pripovijetka koja otvara put romanu.³ Uz prijevode, najčešće Hoffmanna i Schmida, objavljuju se pripovijetke pod utjecajem tih pisaca.⁴ Tematika je u

² Roman *Naša djeca* (1896) nije bio dostupan dugo vremena. I dok u literaturi tu i tamo nailazimo na rijetke osvrtne na *Tugomilu*, dvije godine ranije objavljeni roman za mladež Jagode Truhelke, *Naša djeca*, jedva da se kad spomene. Tako primjerice Milan Crnković i Dubravka Težak samo uzgred spominju *Našu djecu* u *Povijesti hrvatske dječje književnosti* (2002: 290). Stjepan Hranjec niti ne spominje ta dva romana u knjizi *Hrvatski dječji roman* (1998). Dubravka Zima ne bilježi *Našu djecu* u studiji *Kraći ljudi* (2011). Majhut eksplicitno navodi kako nije uspio doći do knjige *Naša djeca* u svojoj studiji *Pustolov, siročić i dječja družba* (2005: 441). Tek je nedavno roman *Naša djeca* opet izronio na površinu i postao dostupan javnosti.

³ Crnković u studiji *Hrvatska dječja književnost do kraja XIX. stoljeća* proučava početno razdoblje hrvatske dječje književnosti i zaključuje da u tome razdoblju nema romana (1978: 121). Majhut (2005: 13–14) smatra da naslove objavljene u 19. stoljeću treba smatrati romanima ako imaju elementarne oblike narativnosti, neovisno o tome radi li se o prijevodima ili naslovima hrvatskih autora opterećenih pedagogiziranjem.

⁴ Majhut navodi da se utjecaji Hoffmanna i Schmida mogu promatrati tijekom sto godina pri čemu značenje njihovih djela za hrvatsku dječju književnost nije jednako. Također, pojava je tih autora sukcesivna te su Hoffmannovi romani potisnuli Schmidove (osim njegova djela *Genoveva* za koje je interes postojao do 1945. godine kada nestaje iz ideoloških razloga). Pri prosuđivanju Hoffmannova utjecaja treba razlikovati utjecaj njegove kratke priče s izrazitom poučnošću i utjecaj njegovih dječjih romana koji su predstavljali novost za čitateljsku publiku (usp. Majhut 2005: 15–16).

pripovijetkama različita, ali glavno im je obilježje težnja poučavanju. Najraširenija je tzv. čudoredna ili moralistička pripovijetka u kojoj se prikazuju velika razdoblja života pojedinca, a motivi koji se uvode ne razvijaju se prirodno, nego su događaji motivirani svjetonazorom utemeljenim na vjeri u pobjedu dobra nad zlim, pri čemu je postupak *deus ex machina* čest odabir. Crnković i Težak (2002: 142) napominju da moralistička pripovijetka događaje uzima iz života i doraduje ih unoseći brojne pouke. Likove je moguće podijeliti na dobre i zle, bogate i siromašne, sretne i nesretne, a poukom se pokazuje da će dobri biti nagrađeni, a zli kažnjeni.

Kraj 19. stoljeća donosi promjene u odnosu na ranije pripovijedi za djecu u kojima teme iz djetinjstva i dječjega života gotovo i nisu bile zastupljene, a dječji likovi uglavnom su se pojavljivali kao statisti ili se pisalo o djetinjstvu glavnih junaka. Kao prijelomnu godinu Crnković (1978: 132–133) navodi 1891. kada u pripovijetkama Antonije Cvijić i Jelice Belović-Bernadzikowski uočava promjenu konvencija moralističke pripovijetke i unošenje prizora iz dječjega života sa željom dočaravanja djetinjstva, premda su ta nova kretanja još nedovoljno uobličena.

Krajem 19. stoljeća u Hrvatskoj se zbivaju promjene na gospodarskome i kulturnome planu, a ujedno se i aktivizmom prvoga vala feminističkoga pokreta mijenja položaj žene. Preispitivanje položaja žene u društvu započinje sredinom 19. stoljeća u Europi i Americi, a kao bitan problem pojavljuje se obrazovanje žena (usp. Ograjšek Gorenjak 2004: 158):

Ono je imalo dvostruku važnost. S jedne strane promicanje obrazovanja bilo je bitan korak prema stjecanju političkih prava žena. [...] S druge strane, žene su tijekom obrazovanja stjecale određeni nivo ekonomske, socijalne i emocionalne stabilnosti.

Ipak, feminizam je svojom pojavom sredinom 19. stoljeća prihvaćao doktrinu odvojenih sfera te se tvrdilo da muškarci i žene „prirodno imaju zasebno ali komplementarno i podjednako vrijedno mjesto u društvu“ (Pateman 1998: 121). Prve su se feministkinje borile protiv neravnopravnoga položaja žena u društvu, no njihove reforme, u koje se ubrajao i zahtjev za obrazovanjem žena, kako bi se neudane žene mogle same uzdržavati, obično su se smatrale sredstvima postizanja ravnopravnosti žena čiji će učinak ipak ostati u privatnoj sferi (121–122). U Hrvatskoj se „žensko pitanje“ rješavalo problematiziranjem obrazovanja, pri čemu su se u prvim djevojačkim školama učenice uz opće predmete pripremale i za ulogu majke i kućanice. Reformom obrazovanja početkom devedesetih godina 19. stoljeća djevojke su se mogle obrazovati za određena zanimanja u skladu s njihovim društvenim statusom (usp. Ograjšek Gorenjak 2004). Na promicanju svijesti o novome društvenome statusu žena, najviše o ženskome pravu na izobrazbu i sudjelovanje u kulturnome životu, u Hrvatskoj su se angažirale intelektualke, koje su se i same bavile umjetničkim radom, a među njima je bila i Jagoda Truhelka (usp. Detoni-Dujmić 1998).

Hrvatska književnica, učiteljica i intelektualka

Jagoda Truhelka bila je učiteljica, intelektualka i književnica te je svojim pedagoškim i književnim radom bila među predvodnicama novih ideja o položaju žena u društvu. Ranka Jindra (1982: 30–31) navodi da je Truhelka težila promjenama na društvenome, kulturnome i socijalnome, a na neki način i na političkome području te se zanimala za jačanje nacionalne i staleške svijesti. Jedan od osnovnih načina njezina društvenoga angažmana bilo je pisanje o aktualnim problemima, čemu se posvećuje u svojim teorijskim radovima. U tim radovima, među ostalim, problematizira i odgoj i obrazovanje djevojaka, pri čemu joj je temeljna problematika obrazovanje i emancipacija žena (isto).

Već u prvome teorijskome radu „Što da čitaju naše mlade djevojke“ Truhelka razmatra pitanja odgoja i važnosti samoodgoja, koji je ostvariv „privatnim čitanjem“ dobre lektire (1893: 163). Pri tome upućuje na problem nedostatka adekvatne domaće literature jer je mladim djevojkama dostupna uglavnom prijevodna književnost, pretežno njemačka, pa traži od domaćih autora da pišu djela za mlade djevojke (168):

Hoćemo li da nam se mlade naše djevojke ne moraju laćati tuđih knjiga i time opajati se tuđim duhom, pružajmo im domaće hrane, priređene na domaćoj grudi. Neka im se ideali, uzori ženski i djevojački izvedu iz rođene zemlje u rođenim prilikama da se osjete svoje među svojima [...].

Idejama iznesenima u teorijskim radovima Truhelka se koristila i u književnome stvaralaštvu. Njezino književno stvaralaštvo obaseže dugi niz godina: od radova objavljenih u časopisima i prve knjige *Tugomila* iz 1894. godine do posljednjega dijela trilogije *Zlatni danci* naslovljenoga *Crni i bijeli dani*, objavljenoga 1944. Njezin opus obuhvaća književnost namijenjenu djeci i mladima, ali i književnost za odrasle. Objavljivala je u časopisima *Vijenac*, *Prosvjeta*, *Napredak*, u sarajevskoj *Nadi* i dr., a 1900. godine s Marijom Jambrišak osnovala je časopis *Domaće ognjište* namijenjen ženama, koji je veliko značenje pridavao obrazovanju žena i sudjelovanju žena u odgoju mladeži. S obzirom na duljinu razdoblja u kojemu je Truhelka bila književno aktivna, njezina djela razlikuju se s obzirom na utjecaje književne tradicije i izvanknjiževne zbilje koji se u njima mogu iščitati. U nastavku će se pozornost posvetiti Truhelkinu književnome stvaralaštvu devedesetih godina 19. stoljeća i idejama koje unosi u roman *Naša djeca*.

Dunja Detoni-Dujmić (1998: 107–109) navodi da je atmosfera devedesetih godina 19. stoljeća zaokupila mladu Truhelku nakon njezina preseljenja iz Gospića u Zagreb. Tada su se popularizirale teme o ravnopravnosti i stvaralačkoj samosvijesti žena, što su i promicale obrazovane i darovite hrvatske žene (učiteljice). U tome

razdoblju, dok su u Europi i svijetu nastajali i jačali ženski pokreti, a sufražetkinje su se javno borile za žensko pravo glasa, u desetljeću u kojemu se u Hrvatskoj otvorio prvi licej za djevojke,⁵ a Marija Jurić Zagorka ušla je u uredništvo *Obzora*, Truhelka je objavila četiri romana: *Tugomila* (1894.), *Naša djeca* (1896.), *Plein air* (1897.) i *Vojača* (1899.).

Truhelkini romani objavljeni u posljednjemu desetljeću 19. stoljeća, unatoč slabijoj književnoj vrijednosti, mogu se promatrati u kontekstu feminističke književnosti i njihove vrijednosti u odnosu na povijesni kontekst pri čemu se „politička vrijednost književnih tekstova s feminističke točke gledišta može odrediti jedino istraživanjem njihovih društvenih funkcija i učinaka u odnosu na interese žena u određenom povijesnom kontekstu“ (Felski 1989: 2, prijevod prema Grdešić 2005). Njezin prvi roman *Tugomila*, prema mišljenju kritičara, nema veću književnu vrijednost i pisan je pod utjecajem djevojačke lektire 19. stoljeća. Ivo Zalar, primjerice, navodeći *Tugomilu* kao mogući početak hrvatskoga dječjega romana, piše da je taj roman „početnički slab i opterećen pobožnim dociranjima te ga je čitalačka publika brzo zaboravila. Danas predstavlja samo historiografski i bibliografski podatak“ (1978: 17).

Tugomila je ipak bitna u kontekstu Truhelkina stvaralaštva jer se u tome romanu pojavljuju motivi i teme koji će i kasnije zaokupljati Truhelku kao književnicu – odrastanje i ženska emancipacija (Detoni-Dujmić 1998: 118). Navedeni motivi pojavljuju se i u romanu *Naša djeca*. Devedesetih godina 19. stoljeća Truhelka je objavila roman naglašene feminističke ideje *Plein air* za koji D. Detoni-Dujmić (111) smatra da prethodi gotovo svim značajnim zbivanjima u hrvatskoj moderni. Krešimir Nemec ocjenjuje da je taj roman rani primjer ženskoga pisma i propitivanja odnosa muškarca i žene, u kojemu se uočava zanimanje za odnos spolova i pitanja emancipacije i obrazovanja žena (1995: 248):

Nakon procesa ili isključivo demoniziranja ili idealiziranja žena u hrvatskom romanu 19. stoljeća (razne Laure i Line nasuprot Doricama i Ankama), Truhelka dovodi na scenu intelektualno superiornu ženu koja feminističke preokupacije lagano gura u prvi plan.

⁵ O liceju Marije Jambrišak i Natalije Wickerhauser, kao i o ženskome pitanju u Hrvatskoj toga vremena, piše Ida Ograjšek, koja ističe: „Krajem 19. st. u Hrvatskoj ne postoji organizirani ženski pokret. Ipak, pojedinačne akcije promicateljica i promicateljica ženskog pitanja kao i sve veći uspjesi pokreta u svijetu učinili su ovaj problem vidljivim i u našoj javnosti“ (2002–2004: 99).

Roman o djevojkama i za djevojke

Roman *Naša djeca* (1896), u čijemu podnaslovu stoji da je namijenjen mladim djevojkama,⁶ prati odrastanje skupine djevojaka jednake dobi koje pohađaju isti razred. One su prijateljice unatoč socijalnim razlikama. Roman obuhvaća razdoblje duže od dvadeset godina, fabula romana prati protagonistice od školovanja u dobi od četrnaest godina do zrele dobi kada su već žene koje se brinu o obitelji ili vlastitoj egzistenciji. Prikazuju se promjene u životima djevojaka, ali i promjene u njihovu načinu razmišljanja koje donosi odrastanje i utjecaj sredine i predrasuda u društvu. Dubravka Zima navodi da se u dječjem romanu 19. stoljeća marginalne društvene skupine (djeca, ali i žene) funkcionaliziraju i time zadržavaju na marginalnome društvenome položaju (2011: 19–20):

[...] riječ je o nastojanju da se tim društvenim grupacijama odredi funkcija (majčinstvo, učenje, nastojanje da se, uz pravilne primjere i poslušnost, odraste u korisnog i moralno kvalitetnog člana zajednice) što se postiže pripovijedanjem o ekstremnim ispravnim primjerima (Matijevićeva i Nagyjeva *Genoveva*, Jurkovićev *Alojzije Gonzaga*, Trstenjakovi *Savka i Stanko*, Truhelkina *Tugomila*) ili pak negativnim primjerima (Trstenjakov *U radu je spas*, Jurkovićevi likovi Šimun i Stjepan).

Funkcionalizacija likova uočava se i u *Našoj djeci*, gdje Truhelka donosi galeriju ženskih likova koje rabi za izražavanje svojih ideja o obrazovanju i samostalnosti žena, umjetnosti, socijalnim razlikama, snobizmu te kršćanskim i moralnim vrijednostima. Sudbine djevojaka povod su za izricanje poruka u kontekstu suvremenih promišljanja o pravima, položaju i obrazovanju žena, njegovanja tradicionalnih patrijarhalnih vrijednosti ili konvencija moralističke pripovijetke.

⁶ Crnković (1978) namjenu književnih djela mladim djevojkama krajem 19. stoljeća smatra diskriminatornom, što naročito povezuje sa stvaralaštvom Jagode Truhelke i Jelice Belović-Bernadzikowske koje su pisale za mlade djevojke kako one ne bi posezale za „nemoralnim“ štivom. Majhut već u stvaralaštvu 60-ih godina 19. stoljeća uočava postojanje knjiga eksplicitno namijenjenih djevojačkoj publici s namjerom podučavanja čitateljica: „Od 1865. i prve knjige eksplicitno namijenjene djevojkicama *Male gospodarice* Franje Klaića sve do 1945. izdaju se knjige koje trebaju uputiti djevojke u pobožnost, društveno ponašanje, moralne vrline, kućanstvo i gazdinstvo itd. *Zaručnica Isusova* iz 1877., *Dobra kućanica* 1880., *Uzor djevojka* 1887., *Sielo* 1887., kao i prijevodna književnost: *Doživljaji zalogaja hljeba* 1872., *Kako sam došla na svijet?* 1924., *Knjiga za djevojke* 1927., *Ti i on* 1939. itd.“ (2011: 2).

Uz navedene utilitarne knjige u 19. stoljeću i početkom 20. stoljeća pišu se i teorijski radovi o književnosti namijenjenoj mladim djevojkama, pripovijetke i romani: „[o]d romana Davorina Trstenjaka *Savka i Stanko* 1882., Jagode Truhelke *Tugomila* 1894., *Naša djeca* 1896., preko pripovijedanja Jelice Belović-Bernadzikowske *Meandri* iz 1900., *Darovi našim djevojkama* ur. Milke Pogačić iz 1905., do romana *Halugica* 1912. Vladimira Nazora kojeg su književni znalci iz nekog razloga smatrali dječjim a ne adolescentskim romanom“ (isto). Zima (2013) navodi i druge diskurzivne prakse hrvatske književnosti s kraja 19. stoljeća koje su usmjerene na adolescentsku žensku publiku: pripovijetke, prozne i lirске priloge u časopisu *Pobratim*, trotomni projekt Marije Jambrišak *Znamenite žene iz priče i poviesti* (1895. i 1896.), u čijemu se uvodu eksplicitno navodi da je namijenjen adolescenticama i dr.

U naslovu djela stoji *Naša djeca*, ali pojmovi „dijete“ i „djevojčica“ ne trebaju se izjednačavati. Shauna Pomerantz (2009) ističe da je pojam „dijete“ neodređeni pojam bez konotacija koje donosi pojam „djevojčica“ jer se identitet djevojčica izgrađuje pod utjecajem socijalnih, kulturnih i povijesnih okolnosti. Dominantna su značenja pojma „djevojčica“ kontradiktorna i donose polarizirane stavove o tome što djevojčice smiju i mogu, stoga Pomerantz ističe da bi „djevojčice“ trebale biti „nježne, korisne, privlačne, krotke, pametne te bi trebale imati ukusa, a ne bi trebale biti seksipilne, seksualno sugestivne, svojeglave, glasne, ljute ili zastrašujuće“ (2009: 149–150).

U središtu romana dvije su prijateljice, Branka Panjićeva i Marta Miljevićeva, oko kojih se okupljaju razredne prijateljice Ida, Klarica, Lenka, Ludmila i Anđela, kao i Irma, koja je napustila školovanje. Razmatrajući pitanje konstituiranja identiteta u književnosti, Jonathan Culler objašnjava kako pripovjedna književnost prati sudbine likova – „kako oni sami sebe izgrađuju i kako su određeni različitim okolnostima svoje prošlosti, izborima koje čine i društvenim silnicama koje na njih djeluju“ (2001: 129). Dvije prijateljice dolaze iz socijalno različitih obitelji, Branka iz siromašne i nesrećom pogođene obitelji, a Marta iz obitelji bogatoga trgovca. Odrastanje u različitim uvjetima utječe na način razmišljanja i ponašanja djevojaka. Branka je brižna i odgovorna te se brine o bolesnoj majci i mlađoj braći, dok je Marta, životno već situirana, bezbrižna i razigrana. Odrastanje djevojaka Truhelka u romanu rabi kako bi naglasila razlike između dječje naivnosti i neopterećenosti društvenim podjelama te istaknula promjene u načinu razmišljanja uslijed odrastanja i utjecaja sredine. Primjerice, Martinim odlaskom na školovanje, djevojke se sve rjeđe vidaju, a s vremenom njihovo druženje prestaje (Truhelka 1896: 107):

Zar se zbilja nadala, da bi djetinje uspomene i djevojačko prijateljstvo između bogate baštinice i uboge švelje pretrajale sve promjene u mišljenju i zapreke, koje diže društvo i životne prilike?

Truhelka u romanu prikazuje odrastanje djevojaka tijekom duljega razdoblja uz veće skokove u kronologiji. Dječji likovi i djetinjstvo prikazuju se na početku romana. Iako u djelo unosi poneke elemente živosti pomoću lika djevojčice Marte, dočaravanjem atmosfere djetinjstva i smještanjem radnje u djeci prirodan ambijent – školu, Truhelkina je namjera poučiti dobromu ponašanju, shvaćanju odgovornosti i poštenju, a česta su i dociranja, kao i eksplicitno izricanje pouka. Tako se na početku romana ravnatelj, u nastojanju da otkrije kradljivicu među djevojkama, obraća djevojci koja nastoji lažno optužiti Branku: „Ne osuđujte ljude, dok se ne uvjerite na svoje oči“ (Truhelka 1896: 12). Prvo poglavlje donosi zaokruženu priču u kojoj se rješava slučaj potrage za kradljivicom novca u razredu, pri čemu

je Branka lažno optužena. Djevojke okupljene oko lažno optužene Branke ostaju odane skromnoj i poštenoj prijateljici. Ravnatelj svojim poštenim postupcima rješava slučaj, počiniteljica Katica drastično je kažnjena izbacivanjem iz škole, čime se čitateljima šalje snažna poruka.

Iz skupine djevojčica izdvaja se Marta, koja je nestašna, razigrana, čak i neodgovorna. Izgradnja Martina lika na početku romana treba se promatrati uzimajući u obzir razlike u spolnome i rodnome identitetu, u skladu s čime je spol biološki determiniran, a rod kulturno konstruiran, odnosno „obuhvaća različita shvaćanja spola u povijesti kulture“ (usp. Oraić-Tolić 2005: 75). Pri razlikovanju spola i roda potonji se istražuje „preko raspona uvjeta, uloga, prava, postupaka, položaja i mogućnosti koji subjektu stoje na raspolaganju u danim okolnostima. Svaki od tih aspekata, ovisno o načinu njihova preuzimanja ili zaposjedanja, pripisuje ženi određena obilježja“ (Biti 2000: 192). U oblikovanju Martina lika uočavaju se „subverzivne retoričke strategije koje preokreću uvriježene hijerarhijske opreke“ (Brunčić 2008) tako što se prikazuje njezino ponašanje koje je drukčije od očekivanoga ponašanja djevojčice jer u njemu preteže „prirodno“ muško ponašanje s težnjom za slobodom i nesputanošću. Marta se, naime, zabavlja na, za tadašnje djevojčice, društveno neprihvatljiv način, primjerice penje se na drvo.⁷ Takvo ponašanje moguće je u slučajevima kada se ženski identitet lika prikriva, odnosno kada mu se dodjeljuju muške karakteristike, zbog čega Marta na početku romana i izgleda kao dječak.

U drugome poglavlju, nakon događaja s Katicom i kazne koju je Marta dobila zbog penjanja na drvo, Martin lik doživljava preobrazbu. Njezino promijenjeno ponašanje odgovara tradicionalnim predodžbama o ponašanju djevojčica, što uzrokuje i promjenu njezina fizičkoga izgleda, odnosno omogućuje joj da se „preobrazi“ u djevojku.

Odrastanjem djevojke stječu spoznaju o prisutnosti društvene nepravde i socijalnih razlika u društvu. Marta odrastanjem postaje svjesnija svoje okoline, koju zbog svojega blagodatnoga života nije mogla doživjeti, i počinje shvaćati siromaštvo iz kojega dolazi Branka. Prijateljice su odane jedna drugoj i vjeruju u svoje prijateljstvo, iako su socijalne razlike među njima jasne, na što ih odrasli upozoravaju, što je moguće razabrati i iz riječi Brankine majke (Truhelka 1896: 41):

Rijetko biva u svijetu, da se bogati ljudi trajno sprijatelje sa siromasima, koji obično na svom putu sretaju prijezir, što je još gore, oholo preziranje. Vi ste još mladi, u vama je još djetinje dobrotivo srce i radite, kako vam to srce nalaže. Dao Bog, da i ostanete

⁷ Martino penjanje na krušku važno je na fabulativnoj razini jer ona je čineći taj prijestup vidjela Katičinu krađu. Iako je Marta priznala svoj prijestup kako bi obranila nedužnu i krivo optuženu Branku, kažnjena je ukorom pred razredom, o čemu su obaviješteni i njezini roditelji.

takovi. Svijet svakoga čovjeka mijenja, on će se i vas hvatati; za koju godinu moguće da ćete drugačije misliti o tom prijateljstvu, koje sada veledušno nuđate sirotici, mojoj kćeri...

– Ja ne ću nikada drugačije misliti, prekinu ju Marta žarko pogledavši ozbiljno Branku, kojoj su suze na oči vrcale.

Smrću Brankine majke i prikazom Brankine sudbine uvode se neki motivi karakteristični za moralističku pripovijest popularnu u književnosti za djecu i mladež u 19. stoljeću: smrt roditelja, život braće u sirotištu, briga za mlađega brata, dobročiniteljstvo obitelji Miljević. Zima (2011) navodi da je u devetnaestostoljetnoj prozi omiljen siže o djetetu koje je prisiljeno brinuti se samo za sebe, a to se uočava i na Brankinu primjeru. Nakon majčine smrti ona napušta školu i počinje šivati, zbog čega neće moći postati učiteljica i biti situirana, kako je planirala prije nesreća koje su je pogodile. Preuzima ulogu majke, odnosno brigu o braći, a zanemaruje svoje potrebe, čime se afirmira ženska žrtva u korist obitelji. U prikazu njezina pristajanja na obavljanje „ženskih“ obiteljskih dužnosti i odustajanja od vlastitih želja mogu se prepoznati predodžbe Maxa Horkheimera i Theodora W. Adorna o zapadnjačkoj modernoj kulturi i rodnome binarizmu u skladu sa shemom „žena, priroda, objekt/muškarac, kultura, subjekt“, pri čemu napredak i sloboda čovjeka znače više ropstva za prirodu (odnosno u ovome slučaju ženu) (Horkheimer i Adorno 1989: 262):

Žena nije subjekt. Ona ne proizvodi nego njeguje one koji proizvode kao živi spomenik davno minulih vremena zatvorene kućne privrede. Podjela rada koju je iznudio muškarac nipošto joj nije pogodovala. Ona je postala otjelovljenjem biologijske funkcije, slikom prirode, a potlačivanje prirode bilo je ono na čemu je civilizacija gradila svoju slavu.

Na to se mjesto osvrće i Dubravka Oraić-Tolić u već citiranome radu (2005: 70).

Društvene vrijednosti i ženska uloga

Majčinim porukama na samrti djevojkama se docira kako se trebaju ponašati, odnosno da uvijek trebaju ostati poštene i čestite te da ne smiju primati milostinju koju ne mogu vratiti.⁸ Poštenje i čestitost moći će Branka ostvariti tako da sama počne raditi i zarađivati. Ona odrasta i živi pod utjecajem majčinih riječi te cijeli život nastoji ispuniti što je majci obećala, stoga se njezin identitet izgrađuje pod utjecajem odrasle osobe, odnosno majke.

Proslavi Božića u romanu su posvećena tri poglavlja u kojima se potiču

⁸ Usp. Truhelka (1896: 45): „Tebe čekaju teške dužnosti: i brige i siromaštvo i bijeda i još veća oskudica, nego što ju već poznaješ. Ali se spomeni, da čovjek može i u tim teškim prilikama pošten i čestit ostati. Lako nije, bijeda je tvrd i oštar bič, al čovjek budi još tvrdi. Budi ponizna, al se nikad ne ponizi, da primaš od ljudi milostinje, ako ju čimgod ne možeš uzvratiti.“

kršćanske vrijednosti povezivanja, zajedništva i pomaganja onima koji nemaju dovoljno. Opisuju se različiti načini na koje se Božić proslavlja u siromašnim i bogatim obiteljima, pri čemu se docira o socijalnim razlikama koje društvo nameće i upućuje na kršćansku spoznaju o jednakosti ljudi. Pripovijedajući o Božiću, Truhelka unosi i epizodu u kojoj se pojavljuju književne konvencije moralističke pripovijesti. Djevojčica Lenka poziva ostale kolegice da odu do rijeke vidjeti kako kliže njezin brat Ivica. Doznaje se da je Ivica na prijevaru otišao na klizanje jer mu je otac zbog tankoga leda to zabranio. Ivica doživljava nesreću pa ga Lenka pokušava spasiti, ali oboje se smrznu u hladnoj vodi. Njihova smrt poruka je i pouka ostalim dječacima da ne budu neposlušni roditeljima jer bi se i njima takvo što moglo dogoditi. Na taj način dječji likovi drastično su kažnjeni za neposluh, što je karakteristično za moralističku pripovijest.

Odrasli likovi u romanu također su u funkciji nositelja ideja, a različite vrijednosti koje vladaju u društvu prikazane su pomoću obitelji Račić i Miljević. Prikazuje se i susret novoga i staroga društvenoga stanja. Bogata trgovačka obitelj Miljević nositelj je novih zamisli. Zamisli obitelji Račić počivaju na lažnim i moralnim i materijalnim vrijednostima. U konstrukciji dječjih identiteta sudjeluju i majčinske figure, koje različito pristupaju odgoju, ovisno o njihovoj funkciji u tekstu. U obitelji Račić roditelji se ne brinu o odgoju djece, a djevojka Irma, pod majčinim utjecajem, odustaje od školovanja i život provodi zabavljajući se, s namjerom da se dobro uda. Irminim odgojem afirmira se rodna dihotomija privatno-javno, pri čemu muškarcima pripada javna sfera, a ženama privatna, a da se pritom ne spominju tada aktualna pitanja obrazovanja žena niti se na njih upućuje. Irma se zato čudi Martinoj odluci da nastavi školovanje jer joj se čini da to zbog bogatstva njezine obitelji nije potrebno. Nositelji su modernih zamisli o potrebi školovanja žena roditelji Marte Miljevićeve, pogotovo majka koja smatra da se Marta, unatoč njihovom bogatstvu, treba obrazovati i steći neko zvanje, ali i znati raspolagati novcem, što je u skladu sa stavovima o obrazovanju djevojaka u Hrvatskoj krajem 19. stoljeća (usp. Ograjšek Gorenjak 2004). Roditelji se brinu o Martinu odgoju i nastoje joj usaditi prave moralne vrijednosti i tome primjerenu odgovornost.⁹ Kako na Martine odluke i ponašanje velik utjecaj ima majka, njezin lik također se izgrađuje pod utjecajem odraslih.

Na kraju osnovnoga obrazovanja djevojke se razilaze. Svaka od njih iznosi svoje planove za daljnji život, posao ili obrazovanje, a u njihove planove i rasprave upliće se predodžba o njegovanju tradicionalnih vrijednosti i suvremene zamisli o važnosti obrazovanja i samostalnosti žene, pri čemu je moguće uočiti i subverziju

⁹ Marta je zbog nestašluka kažnjena ukorom i roditelji su suglasni s tom kaznom, a Račići ispisuju Irma iz škole nezadovoljni njezinim neuspjehom za koji okrivljuju nastavnike.

patrijarhalnoga sustava promicanjem ženskoga javnoga kulturnoga djelovanja. Djevojke raspravljaју i o socijalnim razlikama te pomodarstvu i snobizmu. Plan je svake djevojke u funkciji ideje koju upravo njezin lik zastupa. Marta će se u Zagrebu školovati za učiteljicu, Anđela bi bila pjesnikinja, ali od toga ne može živjeti, pa će raditi u brzojavnoj službi. Ludmila će biti umjetnica, odnosno školovana pjevačica, pa se pomoću njezina lika progovara i o položaju žena u umjetnosti i njihovu ulaženju u javnu sferu, ali ujedno i potkopavaju društvene predodžbe o „prikladnim“ ženskim zanimanjima.¹⁰ Želja za njegovanjem patrijarhalnih vrijednosti očita je u liku djevojke Ide koja želi biti dobra kuharica i usrećiti muža dobrim jelima. U Irminim planovima uočava se snobizam: ona želi naučiti pjevati kako bi pjevala u dobrome društvu,¹¹ i tako se probila u više krugove. Donosi se i rasprava o obrazovanju u Hrvatskoj i inozemstvu u kojoj Truhelka, učiteljica i pedagoška djelatnica, brani hrvatski obrazovni sustav. Pomodna Irma išla bi u Beč na izobrazbu, ali zbog pomodarstva, a ne zato što ju obrazovanje zanima, dok druge djevojke brane hrvatsko obrazovanje te ostaju u Hrvatskoj: „[...] mi hoćemo sve da smo naobražene djevojke, pa nijedna [od] nas ne će u svijet, da tamo kupi mudrost“ (Truhelka 1896: 101). Djevojke poštuju Branku i njezino nastojanje da ostvari svoj vlastiti prihod i hvale njezin trud, rad i vrijednost. Klarica želi biti učiteljica, što je Irmi neprihvatljivo jer smatra da bi samo siromašne žene trebale raditi, a Klarica je dovoljno bogata da ne treba raditi. Irma je, pod majčinim utjecajem, mišljenja da je ženi mjesto u braku: „Ja samo toliko znam, da ne bih mogla ni učiteljica biti, niti smatram kakvom srećom birati kakovo zvanje. Moja mati kaže, da djevojci ne treba drugoga zvanja do udaje“ (102). U toj dobi, još uvijek neopterećene predrasudama, djevojke žele očuvati svoje prijateljstvo, vjerujući da ih život neće rastaviti, pa ugovaraju ponovni susret za dvadeset godina na istome mjestu.

Većim kronološkim skokom vrijeme radnje pomiče se do trenutka kada su djevojke završile školovanje. Dogodilo se upravo ono na što su ih upozoravali: životni stavovi promijenili su im se tako da je Branka sada svjesna socijalnih razlika koje ih razdvajaju. Nakon Martina odlaska na školovanje sve se rjeđe viđaju, a potom njihovi susreti potpuno prestaju. I Martina majka postala je sve hladnija prema Branki, ljuteći se na nju jer se nije htjela udati za poslovođina sina. Branka, naime, nije htjela pristati na brak iz koristi i društveno uvjetovanu rodnu ulogu koja iz toga proizlazi, premda bi joj ona donijela životnu sigurnost. I nadalje se

¹⁰ Zima navodi da Truhelka u dvjema pripovijetkama iz 19. stoljeća, „U radu je spas“ iz 1893. i „Junačko srce“ iz 1894./1895., tematizira pjevanje kao žensko zanimanje: „Ipak, čini se da je pjevanje odnosno zanimanje pjevačice i subverzivna predodžba o pogodnom ženskom zanimanju Jagodi Truhelki zanimljiva tema“ (2013: 381).

¹¹ Zima (2013: 381) napominje da se pjevanje u privatnoj sferi u to vrijeme smatralo prikladnim, korisnim i nužnim dijelom obrazovanja djevojaka.

drži obećanja danoga majci da će se brinuti o najmlađemu bratu Tomici dok ne odraste, pa stoga odbija i brak s Markom Bijelićem. Branka zato i nadalje izgrađuje svoj identitet pod majčinim utjecajem, od čega ne odstupa iako bi joj to moglo donijeti sreću. U njoj nema nezadovoljstva zbog nemogućnosti ispunjenja vlastitih emocionalnih planova i stjecanja sigurnosti prihvaćanjem bračne uloge. Žao joj je jedino zbog odnosa s Martom, pri čemu se unutrašnjom fokalizacijom prikazuje Brankina borba da bude dobra i da se othrvava negativnim mislima i osjećajima prema Marti.

Ostale djevojke završile su školovanje i njihovi su se snovi ispunili. Ludmila je postala umjetnica i pjevačica te će održati koncert u rodnome mjestu, čime se pozitivno konotira odabir njezina zanimanja i ono se percipira kao umjetnost. Anđela radi na brzojavu, Ida se udala, a Marta, koja je završila učiteljsku školu, sada život provodi zabavljajući se s Irmom. Postala je omiljena u muškome društvu i zabave joj oduzimaju mnogo vremena. Takav Martin položaj u društvu pomutio je inače racionalnoj majci glavu pa je savjetovala Marti da se više ne druži s Brankom. One se, naime, sada staleški razlikuju i ne mogu se više družiti kao u djetinjstvu. Marta se bespogovorno podređuje roditeljskim (majčinim) idejama, odbacuje prijateljicu iz djetinjstva i druži se s Irmom. Premda zbog toga ima grižnju savjesti, što se u tekstu očituje unutrašnjom fokalizacijom, ona i nadalje ne mijenja svoje ponašanje. Martini ispravni stavovi do izražaja dolaze u raspravi s Irmom o „finome društvu“ u kojoj se izražavaju suprotna mišljenja: Martino, osviješteno mišljenje o lažnome sjaju visokoga društva i nepravednih društvenih razlika, i Irmino, materijalističko i snobovsko. Irma smatra da su one bolje od drugih djevojaka i da se više ne mogu družiti s prijateljicama iz djetinjstva jer su razlike među njima sada izraženije (Truhelka 1896: 121):

Istina, odvrat Irma, ali ovakovo drugovanje u djetinjstvu prekida kasniji život i zvanje. Hajde s Ludmilom još nekako; ona se svojim umijećem uspela do nas. Ali pomisli, da i sada nastavimo drugovanje sa svakom, s kojom smo prijateljemale za djetinjstva! Uzmi, da bi ti još sada onako pouzdano drugovala sa Brankom, koja je i danas tvoja – krojačica! Ja sam sretna, što si se jednom opametila i napustila to prijateljstvo, koje tebi sada više ne bi dolikovalo.

Različiti stavovi prijateljica potaknuti su i njihovim vlastitim strahovima i problemima. Irma je svjesna svojih slabosti i vlastitoga lažnoga sjaja, a Marta je svjesna svoje nepravednosti prema Branki, koju pokušava opravdati pritiskom okoline.

Truhelka u romanu tematizira razlike bogatih i siromašnih i propituje potrebu rada djece bogatih roditelja te donosi li novac dovoljnu sigurnost. Različiti stavovi

uočavaju se i u dijalozima Martina oca i majke, pri čemu je majka nositeljica suvremenih misli i brige za školovanje žene i stjecanje određene samostalnosti, dok se otac ponaša zaštitnički i ne želi da njegova kći radi. Martino ponašanje i posjećivanja zabava u funkciji su majčine ideje o odgoju. Pustit će Martu da se zabavlja dok joj to ne dosadi i dok ne uvidi lažni sjaj toga društva, a onda se treba prihvatiti pravih dužnosti. Otac pak misli da Marta treba ostati zaštićena i ne treba upoznati ozbiljnu stranu života dokle god oni imaju novca.

Pouke

Sudbine likova u analiziranome romanu sredstva su poučavanja. Čitateljima se nude pozitivni primjeri koje valja slijediti ili negativni koje bi trebali izbjegavati. U romanu dolazi do velikoga preokreta. Naime, kuća je Miljevićevih izgorjela i oni su ostali bez ičega, a otac je prilikom gašenja kuće umro. Marta, koja je usred sjaja i pažnje koju joj je davao položaj u društvu i bogatstvo, zanijekala Branku, potom je kod svoje stare prijateljice našla utočište. Pišući o modelima tvorbe identiteta, Culler (2001: 129) navodi da se u književnim djelima identitet zadobiva na različite načine, primjerice rođenjem, promjenom uvjetovanom životnim usponima i padovima ili na osnovi vrlina koje se otkrivaju za životnih nedaća. Marta se pod novim okolnostima mijenja, postaje ozbiljna djevojka, a nova životna situacija otkriva njezine kvalitete i prednosti koje je stekla vlastitim obrazovanjem. Dobiva posao kao učiteljica i nastavlja sa životom. S majkom je nakon nesreće živjela skromno, a s vremenom je zavoljela i zvanje učiteljice, što joj nakon bezbrižnoga i zaštićenoga života nije bilo lako. Martin lik u funkciji je poučavanja s konačnim ciljem njegovanja tradicionalnih patrijarhalnih vrijednosti. To potvrđuje i činjenica da se Marta nakon nekoga vremena zaručila i udala za bogatoga trgovca. Iako Martin lik u djevojačkoj dobi ima trenutke živosti i dječjega ponašanja, funkcija je njezina lika i sudbine naglasiti važnost obrazovanja žene neovisno o društvenome položaju. Zato što se obrazovala iako nije morala, nastavlja živjeti i nakon teške nesreće da bi naposljetku doživjela i bračnu sreću.

I sudbine drugih djevojaka pružaju pozitivne primjere promicanja važnosti obrazovanja i samostalnoga rada žena, ali i njegovanja patrijarhalnih vrijednosti. Uloga žene u društvu naglašena je krajem romana koji je usklađen s patrijarhalnim kršćanskim svjetonazorom u kojemu je ženi namijenjena uloga supruge. Nakon što je odgojila Tomicu i brinula se i za stariju braću, Milana i Pavla, Branka je ispunila obećanje dano majci i sada se mogla udati. U Brankinoj sudbini uočava se pojava narativa o siročetu, ali s promjenom u odnosu na elemente tradicionalnoga romana

o siročetu koje iznosi Majhut (2005),¹² i to, kako napominje Zima, zbog njezine dobi i rodne pripadnosti (2013: 388):

[...] za razliku od doma koje siročće u ranom hrvatskom dječjem romanu stječe zahvaljujući svojoj pasivnosti, spremnom trpljenju nedaća i vjernom pridržavanju kršćanskih načela, sirotica u adolescentskoj književnosti svoj dom može osigurati i sama ako je marljiva, spremna na rad i na trpljenje, što će bit nagrađeno brakom s muškarcem višeg društvenog statusa (poželjno liječnikom ili „doktorom“).

Djevojke se ponovno sastaju nakon dvadeset godina na dan Brankine udaje. Sve su ostvarile svoje snove, ako su oni bili ostvarivi na pošten način. Uz već spomenute Ludmilu, Idu i Anđelu, i Klarica je uspjela u svojim željama i postala učiteljica. Voljela je to zvanje, ali napustila ga je kada se odlučila udati, namjeravajući se i nakon udaje brinuti o izobrazbi seljaka. Naime, prema zakonu iz 1888. godine udaja je za učiteljice značila „dobrovoljno odreknuće od službe“, odnosno učiteljice su trebale živjeti u celibatu (Šilović-Karić 2004: 184). Njezina želja da i dalje pomaže u izobrazbi seljaka pokazuje da ona kao vlastelinova žena i dalje djeluje u javnoj sferi, ali to je moguće na drugačiji način nego što to čine muškarci. Carole Pateman (1998: 13), pišući o stvaranju građanskoga društva, navodi da su žene u građansko društvo bile uvedene kao stanovnice privatne sfere, a da pritom nikada nisu bile potpuno isključene iz sudjelovanja u institucijama javnoga svijeta, premda su to činile drukčije nego muškarci, tj. upravo onako kako im je bilo „dodijeljeno“ kao ženama.

Sretan kraj za pozitivne likove ističe poučavateljsku namjenu romana namijenjenoga mladim djevojkama. Pouka se u romanu sugerira i dvama negativnim primjerima. Djevojke koje nisu imale ispravne moralne standarde, Irma i Katica, završile su nesretno. Nakon smrti Irmina oca, pokazao se lažni sjaj njihove obitelji jer su ostali u dugovima. I u takvoj situaciji Irma i njezina majka smatrale su da Irma ne treba raditi. Čak nakon dugoga niza godina Irma se i dalje nastojala pokazati otmjenom – pretjerano se uređivala i uzimala iznošene haljine poznanika pa ih prerađivala i time izazivala podsmjehe ljudi. Nije uspjela postići ono što je cijeli život smatrala da je najvažnije – bogato se udati. Katica, koja je krađom, lažima i neposluhom pokušala nešto postići, drastičnije je kažnjena. Cijeli život provela je nesretno. Nakon krađe, unatoč protivljenju roditelja, postala je glumica. Brzo je otkrila da nije talentirana, a muž ju je zlostavljao i mučio. Smučila su joj se

¹² U tradicionalnim romanima o siročetu siročće karakterizira pasivnost i slabost, kao i sklonost trpljenju: „Glavne određujuće osobine siročeta su neslomljiva urođena čestitost, zahvalnost i umiljatost. Dok god je siročće prepušteno sebi, znači do pojave mentora ili lažnih roditelja, jedini izraz njegove osobnosti jest njegova urođena čestitost“ (Majhut 2005: 181). Nadalje, junaci su romana o siročetu slabiji od nevolja koje su ih snašle i potrebni su drugi koji će mu pomoći u nevolji (255-257). Osim toga, kako kaže Majhut, oni ne mogu sami stvoriti dom, nego mogu biti primljeni u dom, a to će zaslužiti svojim ponašanjem (144).

brojna putovanja i glumački zanat, ali ju je sve to također pokvarilo kao osobu te je život provela u svađama s mužem. Na koncu je i prerano umrla od bolesti koju zbog siromaštva i muževe nebrige nije na vrijeme liječila.

Zaključak

U svojem književnome i teorijskome radu Truhelka se zanimala za pitanja odgoja i obrazovanja žena, kao i za pitanja samostalnosti žena i njihova položaja u društvu i obitelji. U romanu *Naša djeca* prepoznaju se narativni elementi karakteristični za moralističku pripovijest popularnu u 19. stoljeću, poput smrti roditelja, života u siromaštvu, nesretne djece, pojave bogatih dobročinitelja, kažnjavanja neposlušnosti, oholosti, laži i krađe te nagrađivanja požrtvornosti, nesebičnosti i pomaganja. Navedene elemente Truhelka nadopunjuje suvremenim zamislama o položaju žene u društvu, važnosti obrazovanja, samostalnoga rada i umjetničkoga djelovanja žena u skladu s pokretima o pravima žena i reformama obrazovanja koji se pojavljuju krajem 19. stoljeća, ali i afirmiranjem tradicionalnih patrijarhalnih vrijednosti. U roman se unose i rasprave o socijalnim razlikama i predrasudama u društvu. Prozna naracija rabi se u romanu kao odgojno i didaktično sredstvo, a ženski likovi mogu se gledati kao funkcije jer se naracijom prenose elementi izvanknjiževne zbilje, a svaki se lik uvodi kako bi se na temelju pozitivnih odnosno negativnih primjera prenijela posve određena pouka.

Naša djeca (1896) važno je djelo i u odnosu na važnost Truhelkina romana *Plein air* iz 1897. U kritici se taj roman spominjao kao početak autoričinih iznošenja zamisli o feminističkim idejama i položaju žene u društvu, premda autorica te ideje donosi već u *Našoj djeci*, objelodanjenoj godinu dana ranije. Feminističke zamisli unose se tematiziranjem odrastanja ženskih likova, njihovom kolektivnom povezanošću i konačnom sudbinom, koja je velikim dijelom povezana s njihovom odlukom da se školuju, umjetnički djeluju i rade i tako steknu samostalnost. Ovaj roman, stoga, treba promatrati kao prvo Truhelkino književno djelo u kojemu autorica iznosi svoje suvremene zamisli o položaju i obrazovanju žena u skladu sa svojim pedagoškim radom i idejama, ali i u skladu s novim stavovima o položaju žena na kraju 19. stoljeća.

Popis literature

Primarna literatura

Truhelka, Jagoda. 1896. *Naša djeca. Pripovijetka za mlade djevojke*. Zagreb: Dionička tiskara.

Sekundarna literatura

Biti, Vladimir. 2000. *Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije*. Zagreb: Matica hrvatska.

Brunčić, Dubravka. 2008. „Tvorba rodnog identiteta u pjesništvu Brođanke Jagode Brlić“. *Kolo* 1. Dostupno na <<http://www.matica.hr/kolo/311/r/Slavonija/>> (pristup 7. travnja 2015.).

Crnković, Milan. 1978. *Hrvatska dječja književnost do kraja XIX. stoljeća*. Zagreb: Školska knjiga.

Crnković, Milan i Dubravka Težak. 2002. *Povijest hrvatske dječje književnosti: od početaka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.

Culler, Jonathan. 2001. *Književna teorija – vrlo kratak uvod*. Prev. Filip i Marijana Hameršak. Zagreb: AGM.

Detoni-Dujmić, Dunja. 1998. *Ljepša polovica književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska.

Felski, Rita. 1989. *Beyond Feminist Aesthetics. Feminist Literature and Social Change*. Cambridge: Harvard University Press.

Grdešić, Maša. 2005. „Politička Zagorka: „Kamen na cesti“ kao feministička književnost“. *Anagram*. Dostupno na mrežnome odredištu Zagrebačke slavističke škole: <<http://www.hrvatskiplus.org/article.php?id=1898&naslov=politicka-zagorka-kamen-na-cesti-kao-feministicka-knjizevnost>> (pristup 15. veljače 2015.).

Horkheimer, Max i Theodor Adorno. 1989. *Dijalektika prosvjetiteljstva. Filozofijski fragmenti*. Prev. Nadežda Čačinović-Puhovski. Sarajevo: Veselin Masleša – Svjetlost.

Hranjec, Stjepan. 1998. *Hrvatski dječji roman*. Zagreb: Znanje.

Jindra, Ranka. 1982. *Jagoda Truhelka: pedagoški i društveni rad (1864-1957)*. Zagreb: Školske novine.

Majhut, Berislav. 2005. *Pustolov, siroče i dječja družba: hrvatski dječji roman do 1945.* Zagreb: Filozofski fakultet.

Majhut, Berislav. 2011. „Djevojačkim srcima: nakladničke cjeline iz dvadesetih godina dvadesetog stoljeća“. *Književna smotra* 43 (161/162): 89–103.

Nemec, Krešimir. 1995. *Povijest hrvatskog romana od početaka do kraja 19. st.* Zagreb: Znanje.

Nemec, Krešimir. 1998. *Povijest hrvatskog romana od 1900. do 1945. godine*. Zagreb: Znanje.

Ograjšek, Ida. 2002–2004. „Zastupljenost ženskog pitanja u hrvatskim glasilima na kraju 19. stoljeća“. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 34-35-36: 89–100.

Ograjšek Gorenjak, Ida. 2004. „Pitanje obrazovanja žena u sjevernoj Hrvatskoj krajem 19. stoljeća“. U *Žene u Hrvatskoj: ženska i kulturna povijest*, ur. Andrea Feldman, 157–181. Zagreb: Institut „Vlado Gotovac“, Ženska infoteka.

Oraić-Tolić, Dubravka. 2005. *Muška moderna i ženska postmoderna. Rođenje virtualne kulture*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Pateman, Carole. 1998. *Ženski nered: demokracija, feminizam i politička teorija*. Prev. Mirjana Paić Jurinić. Zagreb: Ženska infoteka.

- Pomerantz, Shauna. 2009. „Between a Rock and a Hard Place: UN/Defining the ‘Girl’“. *Jeunesse: Young People, Texts, Cultures* 1 (2): 147–158.
- Šilović-Karić, Danja. 2004. „Domaće ognjište – prvi ženski list u Hrvatskoj“. U *Žene u Hrvatskoj: ženska i kulturna povijest*, ur. Andrea Feldman, 181–191. Zagreb: Institut „Vlado Gotovac“, Ženska infoteka.
- Truhelka, Jagoda. 1983. „Što da čitaju naše mlade djevojke“. *Napredak* 34 (11): 163–168. Dostupno na <<http://dnc.nsk.hr/journals/LibraryTitle.aspx?id=dd26e9a4-f456-4b1c-9b8c-f9b4df4eef1f#>> (pristup 2. travnja 2015.).
- Zalar, Ivo. 1978. *Dječji roman u hrvatskoj književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Zima, Dubravka. 2011. *Kraći ljudi: povijest dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu*. Zagreb: Školska knjiga
- Zima, Dubravka. 2013. „Adolescentska književnost i adolescentica: Javni i privatni lik adolescentice u drugoj polovici 19. stoljeća“. U *Veliki Vidar – stoljeće Grigora Viteza*, ur. Marina Protrka Štimec, Diana Zalar i Dubravka Zima, 373–399. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Vedrana Živković Zebec

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek – The Faculty of Education
Fakultät für Erziehungs- und Bildungswissenschaften der Universität Osijek, Kroatien

***Naša djeca* by Jagoda Truhelka – Instruction by Depiction of Young Girls’ Destinies**

The novel *Naša djeca* [Our Children] (1896) is Truhelka’s second novel. It has remained rather unnoticed in literary criticism, mentioned only as another title in her bibliography. This paper sets the novel in the context of the author’s literary opus, as well as her pedagogic work at the end of the 19th century in order to analyse the function of female characters. The novel belongs to the first phase of Truhelka’s oeuvre, so the influence of 19th century literature with regard to its pedagogic and didactic messages, being intended as literature for young girls, can be recognised in it. The novel, however, also addresses issues of female education, independence and social differences that were current at that time.

Keywords: *Naša djeca*, Jagoda Truhelka, Croatian 19th century literature for children and young adults, morality tale, women’s issues

***Naša djeca* [dt. *Unsere Kinder*] von Jagoda Truhelka als belehrendes Beispiel zu Schicksalen von Frauengestalten**

Der Roman *Naša djeca* (1896) ist der zweitveröffentlichte Roman von Jagoda Truhelka, der jedoch kein großes Echo bei der Literaturkritik erzielte, so dass er meistens nur als bibliographische Angabe angeführt wird. Im Beitrag wird der Roman im Kontext des Schaffens und des pädagogischen Wirkens der Autorin am Ende des 19. Jahrhunderts analysiert, wobei den Forschungsmittelpunkt die Funktion der Frauengestalten in diesem Roman bildet. Der Roman gehört in Truhelkas erste Schaffensphase, in deren Rahmen

der Einfluss nicht nur der belehrenden, den jungen Mädchen zugeordneten Jugendliteratur des 19. Jahrhunderts, sondern auch der Beginn der Auseinandersetzung der Autorin mit aktuellen Fragen zur Ausbildung der Frauen und deren Selbstständigkeit sowie zu den sozialen Unterschieden im Gesellschaftlichen festzustellen ist.

Schlüsselwörter: *Naša djeca*, Jagoda Truhelka, kroatische Jugendliteratur des 19. Jahrhunderts, Moralerzählung, Frauenfrage